

Jongeren tussen zelfredzaamheid en sociale sturing

De ruimte van de jeugd

Jongeren staan onder druk om eigen keuzes te maken en verantwoordelijkheid te dragen. Maar daarvoor hebben zij vaak niet de vaardigheden. Dat is de reden dat het met een aantal van hen misgaat.

Een breed en algemeen jeugdbeleid is nodig dat jongeren de ruimte biedt om breed ervaringen op te doen en zichzelf grenzen te stellen, maar hen aan de andere kant ook grenzen oplegt van wat maatschappelijk aanvaardbaar is.

We schrikken op van berichten in de media over jeugdgeweld op straat en in het uitgaansleven, over wapens en geweld op het schoolplein. Op die momenten staat de jeugd in het centrum van de belangstelling, maar dan vooral de problemen van de jeugd. Jongeren zelf hebben maar al te vaak het gevoel dat ze niets te zeggen hebben en dat er in de maatschappij geen rekening met hen wordt gehouden. De laatste tijd hoor je weer vaker de opmerking dat de werelden van jongeren en volwassenen steeds verder uit elkaar komen te staan. De hoogste tijd, lijkt het, om niet alle aandacht te geven aan opvallend negatieve en vaak afzonderlijke tendensen, maar om de blik weer op de hele jeugd te richten. De (jeugd)onderzoekers in Nederland geven daar een goede aanzet voor.

Ontwikkelingsmogelijkheden

Met de meeste jongeren gaat het gelukkig goed in Nederland. Niet dat ze nooit problemen hebben, of dat hun ouders en andere volwassenen uit hun omgeving zich nooit zorgen maken, maar dat hoort bij het opgroeien en het opvoeden.

Met zo'n tien tot vijftien procent van de jeugd is echter wel iets aan de hand. Dat zijn de jongeren die in aanraking komen met de jeugdzorg, al dan niet via politie en justitie. Het zijn ook de jongeren die door veel te weinig scholing of een afgebroken opleiding met een achterstand op de arbeidsmarkt beginnen, en de jongeren die opgroeien in gezinnen met zoveel problemen dat er nauwelijks aandacht voor hen is. Over deze jongeren maken we ons zorgen, omdat zij een bedreiging kunnen vormen voor de (toekomstige) samenleving, of omdat hun ontwikkelingsmogelijkheden minimaal zijn.

Integrale kijk

Het lijkt vanzelfsprekend dat de volwassen samenleving zich juist op die probleemjongeren richt en voor hen speciale voorzieningen en projecten in het leven roept. Maar is dat ook echt zo logisch? Is het niet veel verstandiger te voorkomen dat de problemen zo groot worden dat kinderen en jongeren in een internaat of jeugdgevangenis terecht komen? Of om te zorgen dat er voor jongeren die in de jeugdhulpverlening een flink eind op weg zijn geholpen na afloop van de hulp een perspectief is op

opleiding of werk? Of om te verkennen waar de jeugd en hun opvoeders tegenaan lopen bij het opgroeien en het voorbereiden op een leven in de 21e eeuw? Hier en daar zien we het begin van zo'n brede en integrale kijk op jeugd en jeugdbeleid. Mij lijkt dat we die met het oog op de toekomst verder moeten ontwikkelen.

Jeugdbarometer

De inspanningen van de wetenschap zijn daarbij onontbeerlijk. Onderzoeksgegevens bieden de basis voor een analyse van de wereld van de jeugd en van de veranderingen die daarin te verwachten zijn. Als we verder willen werken aan een brede kijk op jeugd, dan zullen de (jeugd)onderzoekers in Nederland hun resultaten ook integraal moeten presenteren. Gelukkig zijn daarvoor nu twee belangrijke stappen gezet. Vorige maand presenteerde het Centraal Bureau voor de Statistiek deel 1 van de in opdracht van de interdepartementale Commissie Jeugdonderzoek (CJO) gemaakte eerste landelijke jeugdbarometer.

Diezelfde commissie nam ook het initiatief tot de serie rapporten *Zicht op jeugd*, waarin multidisciplinaire teams de meest recente onderzoeksgegevens bij elkaar brengen over de thema's maatschappelijke tweedeling en sociale cohesie, risicogedrag van adolescenten, jeugd en geweld, en zelfsturing en sociale betrokkenheid bij jongeren. Daaruit volgen aanbevelingen voor onderzoek, interventies en beleid voor iedereen die met de jeugd te maken heeft: ouders, jeugdwerkers, onderwijs, arbeidsmarkt, jeugdzorg, overheden, politie, gezondheidszorg enzovoort. Vernieuwen en investeren is nodig, zo luidt de boodschap die een groep externe beleidsdeskundigen uit *Zicht op jeugd* trekt.

Signalen serieus nemen

De wetenschappers noemen nog een andere groep die onontbeerlijk is voor het ontwikkelen van een brede en integrale kijk op jeugd: de kinderen en jongeren zelf. Het belang daarvan kan niet genoeg onderstreept worden. Problemen met jongeren ontstaan vaak doordat niet naar hen geluisterd wordt, doordat hun wensen en signalen niet serieus genomen worden. Zij ervaren van alle kanten (morele) druk om eigen keuzes te maken en verantwoordelijkheid te dragen.

De vaardigheden die zij daarvoor nodig hebben, komen hen echter niet zomaar aanwaaien. Vooral niet bij de kwetsbare jongeren, de pechvogels van onze samenleving. Maar evenmin bij de volwassenen die hen daarin moeten begeleiden en ondersteunen. Eén van de aanbevelingen uit de jeugdstudies is dan ook

een discussie te voeren die uitmondt in een breed gedragen visie op het evenwicht tussen sociale sturing en zelfsturing. Zeg maar tussen het (op)leggen van grenzen van wat maatschappelijk aanvaardbaar is en de ruimte die jongeren nodig hebben om breed ervaringen op te doen en zelf grenzen te leggen. Dat lijkt een prima uitgangspunt voor een breed algemeen jeugdbeleid met basisvoorzieningen voor de hele jeugd: nodig voor een goede ontwikkeling, maar ook om problemen te voorkomen. In feite gaat het dan over de sociale infrastructuur voor de jeugd.

Resultaten verzilveren

Hoe kunnen we de resultaten van deze recente jeugd rapporten verder verzilveren? Om te beginnen zijn er de nieuwe bestuurlijke afspraken van het kabinet met gemeenten en provincies. Eén van de afspraken uit dit 'Bestuursakkoord nieuwe stijl' dat nu bij de verschillende achterbannen ligt, is dat de jeugdzorg, die nu vooral een zaak is van provincies, en de preventie, waarover de gemeenten de regie voeren, meer integraal benaderd worden. Dat is ook de inzet van de Adviescommissie Jeugdzorg, die voorstellen moet doen voor de in het regeerakkoord aangekondigde Wet op de jeugdzorg.

Het ligt in mijn bedoeling om deze herfst zoveel verder te zijn met de maatschappelijke discussie over jeugd, opvoeding en

beleid, dat de resultaten een rol kunnen spelen bij het uitwerken van de afspraken tussen de verschillende overheden en bij het ontwikkelen van de nieuwe wet.

Programma Jeugdparticipatie

En waar blijft de jeugd zelf in dit abstracte, bestuurlijke geweld? Die vergeten we niet, al is het voor de verschillende overheden en instellingen soms moeilijk een goede vorm te vinden om de jeugd erbij te betrekken. Maar het begin is er. Een aantal gemeenten is goed op weg en op landelijk niveau is het Nationaal Jeugdebate kort geleden voor de vierde keer gehouden. In het najaar breng ik een Programma Jeugdparticipatie uit. Daarin wordt niet alleen ingegaan op het ontwikkelen van nieuwe vormen en methoden, maar ook op het delen en verspreiden van aanpakken die al succesvol zijn gebleken. De onderzoekers van de *Zicht op jeugd*-rapporten geven het goede voorbeeld (zie kader op pagina 6). Zij vragen eerst de reactie van een jeugdpanel op hun rapporten, alvorens zij die met mij en andere leden van het kabinet bespreken. ◀

Margo Vliegthart
(*staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport*)

'Jongeren hebben de ruimte nodig om te experimenteren, maar ze moeten ook leren wat maatschappelijk wel en niet kan.'

Rondhangen als tijdbesteding.

Zicht op jeugd

De onderzoekers die meewerkten aan de *Zicht op jeugd*-studies schetsen een toekomstperspectief dat weliswaar gunstig is voor de huidige generatie jongeren, maar waarin veel afhangt van de eigen competenties en zelfredzaamheid. Het zal voor hen niet eenvoudig zijn om hun weg te vinden en er zullen opnieuw uitvallers en achterblijvers zijn, vooral onder jongeren met laag opgeleide ouder(s) en onder allochtone jongeren. Tweede-generatie-jongeren doen het opmerkelijk goed, maar ze houden een achterstand op autochtone jongeren, terwijl er steeds nieuwe (eerste-generatie-) jongeren bijkomen die met achterstand beginnen. De onderzoekers zien (nog) geen tweedeling ontstaan omdat de verschuivingen aan de onderkant van de samenleving groot zijn. Maar als sociaal-economische scheidingslijnen gaan samenvallen met sociaal-culturele en etnische lijnen is de (toekomstige) sociale cohesie wel in het geding.

Behalve dat de eigen competenties belangrijker worden voor jongeren, leven ze ook in een snellere en complexere wereld dan waarin hun ouders opgroeiden. Naast kennis en vaardigheden hebben ze daarom ook het vermogen nodig om, steeds opnieuw, eigen keuzes te maken. Dit is de zogenaamde zelfsturing. Jongeren krijgen die vermogens niet vanzelf. Die vermogens kunnen ze ontwikkelen door op veel verschillende terreinen levenservaringen op te doen: in omgang met ouders, leerkrachten en leeftijdgenoten, via internet, vrije tijd, stages, (vrijwilligers)werk en door te reizen.

Daarin vertonen jongeren ook risicogedrag. Bij de meeste jongeren gaat dat overigens vanzelf over, volgens de onderzoekers. Uitproberen hoort bij opgroeien en zelfstandig worden, en dan ga je wel eens over de schreef. Commercie en samenleving sturen zelfs aan op het nemen van risico's en het ontdekken van de

eigen grenzen. In die zin is risico's nemen onontbeerlijk voor latere zelfsturing. De onderzoekers wijzen erop dat internaliserend gedrag, zoals depressie en suïcide, minstens zo bedreigend is voor een gezonde ontwikkeling als zichtbaar risicogedrag zoals drugsgebruik, vandalisme en geweld, dat in het publieke debat de nadruk krijgt.

Voor een klein aantal jongeren met risicogedrag geldt niet dat het vanzelf over gaat. Zij moeten zo vroeg mogelijk opgespoord worden. Samen met de ouders moeten de achterliggende problemen aangepakt worden. Daarbij is maatwerk nodig. De ouders hebben, zo leert vijftien jaar onderzoek naar jeugdcultuur, veel invloed op dit soort gedrag. Daarnaast kunnen deze risicjongeren geholpen worden met individuele trainingen om hen te leren groepsdruk te weerstaan.

Het risicogedrag dat de meeste aandacht krijgt, namelijk geweldscriminaliteit, vertoont volgens de onderzoekers enige stijging, maar niet zoveel als cijfers van aangehouden verdachten suggereren. De onderzoekers wijzen erop dat elke vorm van geweld zijn eigen achtergronden en aanpak heeft. Vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines is een lange lijst van risicofactoren te maken, maar over het verband en de wisselwerking tussen die factoren is nog weinig bekend. Ook is er nog te weinig bekend over beschermende factoren. Duidelijk is wel dat maatregelen gericht moeten zijn op zoveel mogelijk factoren tegelijk in meerdere contexten.

Een sluitende en volgende aanpak is gewenst. Niet alleen de ouders maar ook jongeren zelf moeten daarbij betrokken worden. Ze kunnen leren elkaar aan te spreken op geweldbeheersing, volgens de onderzoekers. Dat hoort bij zelfsturing, zelfredzaamheid en sociale sturing.